

Indhold

Forord	11
--------------	----

Del I · Indledning

Fuld af håb	15
-------------------	----

Del II · Hvad dommedag ikke er

1. Ikke verdens undergang	23
2. Ikke Gud, men Jesus er dommeren	27
3. Ikke en afgørelse i en retssal	29
4. Ikke lutter glæde	33
5. Ikke en by, der består	35
6. Ikke til at vide	37
7. Ikke til at komme udenom	41
8. Ikke til at forstå	43

Del III · Hvad er dommedag?

1. Straf, vrede og hævn	45
2. Synd	51
3. Retfærdighed	55
4. Regnskab	59
5. Fortabelse	63
6. Tilgivelse	71
7. Omvendelse	75
8. Frelse	79

Del IV · Hvad tør vi håbe på?

1. Håb	83
2. Jesu genkomst	87
3. Frelsesvished	91
4. Fremstillingen for Kristi domstol	95
5. Alles frelse?	99
6. Frygt	103
7. Glæde	107
8. Kødets opstandelse og det evige liv	113

Del V · Afslutning

Kære Esther	117
Kære du, der ikke tror på Gud	121
Kære muslim	128
Kære du, der læser en bog bagfra	131
Litteraturliste	134
Oplæg til samtale	137

Til Esther

med tak for dine gode spørgsmål
og din lydhørhed.

*Deri er kærligheden fuldendt i os:
at vi har frimodighed på dommens dag.*

Første Johannesbrev 4,17

*Den, der hører mit ord og tror ham, som har sendt mig,
har evigt liv og kommer ikke for dommen,
men er gået over fra døden til livet.*

Johannesevangeliet 5,24

*Så er der da nu ingen fordømmelse for dem,
som er i Kristus Jesus.*

Romerbrevet 8,1

Forord

Esther og jeg stod en decemberdag i mit værksted. Hun er vores ældste barnebarn – dengang tolv år. Vi var i gang med at lave julegaver. I en pause fik hun øje på et opslag på væggen. Det var invitationen til mit ph.d.-forsvar, der hænger som et minde om, at jeg tidligere på året på Aarhus Universitet havde forsvaret min ph.d.-afhandling om dommedag i islam og kristendom.

”Hvad er dommedag for noget, farfar?” spurgte hun midt i vores kreative gøremål. Jeg var helt uforberedt på spørgsmålet, men begyndte da at sige lidt om, at når vi dør, eller når Jesus kommer igen, så vil han dømme ... og ... øh ...” Hun rynkede brynene, og jeg mærkede en mathed i knæene, struben snørede sig sammen – og jeg gik i stå. Hvad var det, jeg var ved at sige? Hvordan kunne jeg i grunden fortælle hende om dommedag? Og fremfor alt: Hvad ville det gøre ved hende og hendes gudsforhold? Jeg følte mig på hellig grund og blev fåmælt. I stedet slog jeg det hen, og vi begyndte at tale om alt muligt andet, mens vi arbejdede videre på nissen, vi var ved at lave.

Om ordene nåede at gøre indtryk på Esther, ved jeg ikke. Jeg tvivler, men det satte til gengæld tanker i gang i mig. Fire år

PH.D.-FORSVAR

Cand.theol.
Steen Skovsgaard
forsvarer sin afhandling

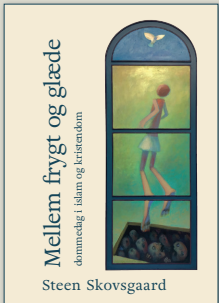
Mellem frygt og glæde:
En samtidsteologisk undersøgelse og komparativ teologisk analyse af dommedagsforståelsen i islam og kristendom

4. marts kl. 13.15
i Auditorium 2 (1441-112)
Taasingegade 3

Vejledere:
professor MSO Peter Lodberg,
Aarhus Universitet
professor Thomas Hoffmann,
Københavns Universitet

Bedømmelsesudvalg
Lektor Jakob Egeis Thorsen, Aarhus Universitet, formand
Professor Kajsa Ahlstrand, Uppsala Universitet
Professor emer. Oddbjørn Løvrik, Universitetet i Oslo

Udkommer samtidig som bog:
Mellem frygt og glæde - 336 sider softcover m. flap - 399,95 kr.
Tilgængelig if.m. forsvaret samt i boghandlen og på www.prorex.dk

havde jeg brugt på at skrive en teologisk afhandling om dommedag. Jeg havde tænkt, skrevet og kæmpet og syntes også, at jeg var nået frem til et både glædeligt og håbefuldt svar på, hvad dommedag er. Og så stod jeg alligevel nu der i mit værksted usikker og famlende som Klods Hans' belæste brødre foran prinsessen og sagde: "Hvad be – hvad?"

Den ufuldendte samtale i værkstedet ansprede mig til at samle nogle af tankerne og pointerne om dommedag, som jeg har behandlet i min afhandling *Mellem frygt og glæde*.¹ Sammen med ProRex Forlag har jeg derfor valgt at udgive denne lille bog med nogle af afhandlingens pointer, suppleret med andre tanker og aspekter, alt sammen skrevet i et mere tilgængeligt sprog. Flere steder henvises der i noterne til afhandlingens redegørelser og forklaringer således: Skovsgaard, 2022, 103, hvor 103 refererer til sidetallet.

Bogen er blevet til på en yderst dystre baggrund: Der er krig i Ukraine og mellem Israel og Hamas, jordskælv i Marokko og Afghanistan, oversvømmelse i Libyen og Danmark, sult og tørke i Sudan og mange andre steder på kloden. Flygtningestrømmene er ustyrlige; terror, oprustning, epidemier, skovbrande, ødelæggende orkaner og bandekrige hører til overskrifterne i dagens nyhedsmedier – og mere end 365 mio. kristne diskrimineres og forfølges.²

Kriminaliteten hænger, havene stiger, mennesker lider af stigende angst og rådvildhed over havets og brændingens brusen. 28 klimaforskere har kaldt jorden for et "konkursbo", og senest har meteorologer peget på, at den globale opvarmning risikerer at forandre havstrømmene med uigenkaldelige og

---

1 Steen Skovsgaard, *Mellem frygt og glæde – dommedag i islam og kristendom*. ProRex Forlag, 2022.

2 Open Doors' World Watch List 2024.

katastrofale forandringer for verden og menneskeheden til følge.

Kort sagt er tiden præget af undergangsstemning, frygt og håbløshed, og der melder sig mange urolige spørgsmål til alt det, der sker. Hvad skal det hele dog ende med? Er der overhovedet håb for verden? Har klimaforandringerne nået det såkaldte *tipping point*, hvor der ingen vej er tilbage? Står vi over for verdens snarlige undergang? Er dommedag nær? Eller hvordan skal og kan vi forstå alt det, der sker omkring os? Og fremfor alt: Hvad skal vi gøre? Og hvad tør vi håbe på?

Bibelen har en hel del at sige til alle disse spørgsmål. Eskatologien, dvs. læren om de sidste tider, er et gennemgående tema i Bibelen, ligesom det var en rød tråd i Jesu forkyndelse og den første menigheds tro. ”Himmel og jord skal forgå,” siger Jesus og tilføjer: ”men mine ord skal aldrig forgå.”³ Et andet sted siger han om de sidste tider: ”Og der skal ske tegn i sol og måne og stjerner, og på jorden skal folkene gribes af angst, rådvilde over havets og brændingens brusen”.⁴ Også her følger et løfte- rigt udsagn: ”Men når disse ting begynder at ske, så ret jer op og løft jeres hoved, for jeres forløsning nærmer sig.”⁵

Midt i en tilsyneladende håbløs verden lyder der fra Bibelen et ”men”. Med sit liv, sin død og opstandelse tænder Jesus et håb, der er værd at holde sig for øje og holde sig til. Når mørke, angst og rådvildhed truer, er der brug for håbefulde kristne, der retter sig op, med blikket vendt mod evigheden og vandringsstaven solidt plantet på jorden. Arne Haugen Sørensens vandringsmand på bogens forside er ikke på flugt fra verden. Han er i verden, men samtidig på vej fremad med faste skridt

---

3 Matt 24,35.

4 Luk 21,25.

5 Luk 21,28.

i troen på og håbet om en lysere fremtid. Det er ikke et håb og en tro, der flygter fra verden, men som i stedet holder ud i verden og elsker livet på trods af modgang og alle vanskeligheder.

Kunne det tænkes, at vandringsmanden ved tanken om verdens undergang plantede det træ, han kigger tilbage på? Luther er blevet tillagt et berømt citat: ”Hvis verden går under i morgen, vil jeg plante et træ i dag.” Uanset citatets oprindelse fortæller det, at det ikke er virkelighedsflugt at leve med det kristne håb for øje. Tværtimod er det en livsindstilling, der giver modstandskraft til at virke og leve i virkeligheden med empati, frimodighed og glæde.

Mit ønske med *Farvel til dommedag* er at pege på og bidrage til at styrke dette håb og samtidig trøste og opmuntre til frimodighed i en mørk og urolig tid, sådan som Paulus skriver det: ”Trøst derfor hinanden med disse ord.”⁶ Det er ofte i samtalen, vi finder håb og trøst, hvorfor jeg også har valgt at kalde bogen en samtalebog. Som kristne skal vi trøste hinanden og pege på den trøst, som vi selv trøstes med af Gud.⁷

Det er mit håb, at man både som kristen og ikke-kristen kan finde håb og trøst, herunder også inspiration til oplæg til samtaler om dommedag – og de mange relaterede emner – i studiekredse, bibelkredse, på menighedsrådsmøder, i undervisning o.a. Som hjælp til samtalen er der i forbindelse med de fleste kapitler udarbejdet fire spørgsmål, som man finder samlet på side 137 ff.

Steen Skovsgaard
Aarhus, foråret 2024

---

6 1 Thess 4,18.

7 2 Kor 1,4.

I

Indledning

Fuld af håb

Et klogt menneske antydede over for mig, at min personlige bevæggrund for at skrive om og endda lave en afhandling om dommedag nok skyldes min opvækst og måske især forholdet til min far. Dertil svarede jeg, at dommedag ikke har spillet nogen rolle hverken i min opdragelse eller i forholdet til min far – ligesom det heller ingen betydning har haft for min religiøse dannelse eller overbevisning.

Derimod er interessen for dommedag stille og roligt blevet udfordret og styrket gennem mine mange år som præst. Første gang skete det ved min indsættelse som præst i Gellerup Kirke søndag den 24. juni 1979. Domprovst Jørgen Bøgh foretog indsættelsen. Han talte ud fra Paulus' ord til korintherne (her gengivet i den daværende oversættelse):

Men for mig har det såre lidt at sige, om I eller nogen menneskelig ret bedømmer mig; ja, jeg vil ikke engang bedømme mig selv. Thi vel er jeg mig intet bevidst; dog dermed er jeg ikke retfærdiggjort; den, der bedømmer mig, er Herren.⁸

I sin tale sagde domprovsten, at når jeg nu skulle virke som præst i denne store menighed, måtte jeg være indstillet på at blive vurderet, bedømt og mødt med mange forventninger og forskellige holdninger. Og jeg ville sandsynligvis opdage, at jeg ikke kunne stille hverken mig selv eller alle andre tilfreds.

---

⁸ 1 Kor 4,3-4.

Han mindede mig derfor om, at man som forkynder – og i det hele taget – ikke må ligge under for andres dom, ligesom man heller ikke skal gå og dømme eller bedømme sig selv. For Gud er den, der bedømmer.

Jeg husker stadig, hvordan ordene faldt som manna fra himlen. Jeg sugede dem til mig, for inderst inde var jeg bekymret for, hvordan menigheden ville tage imod mig, og hvordan de ville bedømme deres nye præst. Selvom jeg kun var ansat som hjælpepræst i en halvtidsstilling, ville jeg gerne være en god præst og slå til både i egne og andres øjne. Og så fik jeg her ved indsættelsen at vide, at jeg skulle virke og forkynde ud fra en langt større målestok. Det kan synes mærkeligt og uforståeligt, at det føltes trøsterigt og befriende; men ordene gav mig stor frimodighed og var med til at lette forventningspresset. Jeg skulle ikke arbejde for at tilfredsstille hverken mig selv eller andres forventninger. Det var Gud og hans dom eller bedømmelse, jeg skulle have for øje i mit virke som præst.

Kort tid efter besøgte jeg en ældre kvinde fra menigheden. Hun forærede mig en broderet inskription med ordene: Gud ser alt. Disse tre små ord virkede som et ekko fra indsættelsen og blev en påmindelse om Paulus' ord og domprovstens gode råd. Siden har jeg haft broderiet hængende på mit kontor for at minde mig selv om, at det er glædeligt, at Gud ser alt, og at det er ham, der skal dømme. Ingen anden kan påtage sig den opgave.

Jesus siger om spurvene: ”Og ikke én af dem falder til jorden, uden at jeres fader er med den.”⁹ Egentlig står der på græsk kun ”uden jeres far”. Det er med andre ord en ufuldendt sætning, der tidligere er blevet oversat med ”uden Guds vilje”. Men man kan også vælge at oversætte ordene, som Anna

---

⁹ Matt 10,29.